

BESZÉLGETÉS KOCSIS ÁGNESSEL

Idő és figyelem

SOÓS TAMÁS DÉNES

AZ ÉDEN EGY TÖBBSZÖRÖS KÉMIAI ÉRZÉKENYSÉGBEN SZENVEDŐ NŐ TÖRTÉNETÉN KERESZTÜL MESÉL EMBER ÉS TERMÉSZET VISZONYÁRÓL.

• *Erősen indult a pályád, a Friss levegő és a Pál Adrienn is kiérlelt, saját filmnyelvet beszélő, nívós díjakat begyűjtő filmek voltak, utána viszont tíz év telt el az Édenig. Hogyan élted meg ezt a hosszú kihagyást?*

Szerencsétlenül alakultak a dolgok, mert pont akkor szűnt meg az MMKA, amikor 2010-ben bemutattuk Cannesban a *Pál Adrienn*t, és forgalmazni is csak egy évvel később, mindössze 4 kópiával és reklám nélkül tudtuk. Akkor már megvolt a fejemben az *Éden* terve, amin először Tarr Béla felkérésére kezdtem el dolgozni, de amikor megalakult a Filmalap, ő Szarajevóba ment tanítani, és nem vállalt több produceri munkát. Eleinte voltak fenntartásaim a Filmalappal, többek közt az utolsó vágás joga miatt, ezért csak 2014 körül pályáztam hozzájuk, amikor már mindenki más is. A forgatókönyv-fejlesztéssel, bár csak minimális változtatásokkal éltünk, elment még egy év, aztán pedig különféle súlyos produkciós gondok jöttek, amik késleltették a forgatást. Azt éreztem, hogy eltelnek a legjobb éveim, két filmet megcsinálhattam volna ezalatt. Nekem idő kell ahhoz, hogy olyasmit adjak ki a kezem közül, amit jónak tartok, de azért nyilván nem tíz év...

• *A külföldi szereplőkre hogyan találtál rá, hogyan zajlik nálad a színészválasztás?*

Van olyan rendező, aki abban hisz, hogy bármit el lehet játszani. Én abban, hogy csak azt lehet, ami valahol megvan benned. Minél jobb színész valaki, annál mélyebbről tudja előásni a szerephez szükséges érzelmeket, de valaminek kell ott lennie a mélyben. És szükség van egyfajta kinézetre is, amiről elhiszem, hogy az az ember olyan, amilyen. Az *Éden*ben Éva na-

gyon specifikus karakter, hét éve van bezárva a fémmel szigetelt lakásába, és a színészlányt azt kellett elhinnem, hogy megtörte őt ez a magány, nagyon beteg, de talán sikerül kitörnie. Meg azt is, hogy okos, érdekes, különleges nő, akibe bele lehet szeretni, a betegsége és a depressziója ellenére. Lanát (Lana Barić, horvát színésznő – S.T.) nagyon más szerepben, üvöltöző rendezőasszisztensként láttam, mégis úgy éreztem, hogy megvan benne az Éva szerepéhez szükséges komplexitás. Eleinte nem akartam külföldi színészt, mert borzasztó nehéz jól leszinkronizálni egy teljes filmet, de itthon hiába találtam jó karaktereket, nem volt két ember, akik igazán összeillő párt alkottak volna. Aztán a belga koprodukció miatt belga színész kellett a filmbe, és ott is hosszas keresés után végül egy rendező barátom ajánlotta Daan Stuyvent. Ő rockzenész, soha nem játszott még filmben, de elképesztő, mennyire érzékeny. Pontosan értette a jeleneteket, mindenféle érzelmet azonnal át tudott adni, és meg is tudta ismételni a jeleneteket. Igazi színész-tehetség. Lanával pedig nagyon jó párost alkottak.

• *A filmjeid mind magányos emberekről szólnak, akik megpróbálnak kitörni abból az elszigetelt burokból, amelyben élnek. Miért izgat ennyire az elmagányosodás?*

Ezt egy pszichoterápia keretében lehetne felfejteni, de az biztos, hogy a modern világ egyik legalapvetőbb problémájának látom a magányt. Az *Éden*ben arról próbáltam gondolkodni, hogy a környezetünk, a Föld tönkretétele vajon mennyire lehetetleníti el a kapcsolatok kialakítására, a szeretetre való képességünket. Minden

filmet úgy próbáltam befejezni, hogy maradjanak a nézőben kérdések, amin tovább tud gondolkozni, ez is ilyen, de itt talán egy picit erősebben állítunk valamit.

• *Filmes fórumokon komoly viták zajlanak a filmjeid befejezéséről.*

Megfigyeltem, hogy a nézők általában a saját beállítottságuk alapján értékelik a befejezéseket: aki pesszimista, az pesszimistának látja, aki optimista, az optimistának. Én a *Friss levegő* végét pozitívnak tartom, amelyben a kamaszlány elfogadja a saját sorsát, és az anyját, aki egy nyilvános véceben dolgozik. Csak úgy lehet változtatni a sorsunkon, ha megértjük és elfogadjuk azt. Szerintem a *Pál Adrienn* befejezése is pozitív, mert Piroška a film végére olyan attitűddel képes a munkáját végezni a haldokló betegekkel, ami már nem rombolja őt. Az *Éden* végkicsengését nem árurom el...

• *A klímaválsággal kapcsolatban is optimista vagy?*

Amikor elkezdődtek írni a forgatókönyvet, még nem volt szó a klímaválságról, ezért is kerültek bele az ironikus jelenetek, amelyekben 30 ember tüntet a környezet megóvásáért. Mára ez némiképpen megváltozott. Nem gondolom, hogy jövő kedden eljön az apokalipszis, és mindnyájan meghalunk, de nagyon súlyos károkat okozunk a Földnek, és ha ez nem változik, akkor a következő évtizedekben nehéz problémákkal fogunk szembesülni, például az elsivatagosodás miatt elvándorló emberek tömegeivel.

• *A film operatőre, Tóth Widamon Máté azt mondta, hogy az Éden mozgatórugója a figyelem. Hogyan építettétek be ezt a koncepciót a vizuális stílusba?*

Szerintem a figyelem az alapja minden emberi kapcsolatnak. Erről is szól az *Éden*, és a film stílusa is a figyelemre épül. Minden filmem kontemplatív film, mert abban hiszek, hogy az idő fontos faktora a megértésnek. Egészen bonyolult történeteket vagyunk képesek megérteni akár egy félperces reklámfilmbe is, de az teljesen más hatást kell. Hogy igazán mélyre menjen egy film, vagy egy gondolat, ahhoz másfajta koncentráció és figyelem szükséges, és ezt elérni manapság egyre nagyobb kihívást jelent. Nem gondolom azt, hogy régen minden jobb volt, és bezzeg az én időmben mindenki Kirkegaard-t olvasott, de

azt látom – magamon is –, hogy egyre romlik az emberek koncentrációs képessége, illetve az az időtartam, ameddig egy dologra képesek figyelni. Egy kontemplatív stílusú filmet pláne nehezebb végignézni, mert kevesebb olyan hatáselemet használunk, amihez a nézők hozzá vannak szokva: feszültségfokozó vágást, zenét, erős hangeffekteket. És persze a dramaturgiája, a jelenetek felépítése is teljesen más, sokkal nagyobb figyelmet igényel a befogadása, hiszen sokkal több mindent bízunk a nézőre.

• *Hogyan keltesz hatást a kontemplatív filmben?*

Érezniük kell, hol van az a pont, ameddig még leköti a figyelmet egy hosszú beállítás. Ha egy hosszú snittet máshova teszünk, az az egész film ritmusát megváltoztatja. A vágás ilyenkor hosszadalmas folyamat, mert egy ilyen stílusú filmet gyakran pihentetni kell, hogy friss szemmel nézhessük, nem lehet minden héten újra végignézni. Egy hosszú beállítás belső ritmusát már a forgatáson ki kell alakítani, azon nem tudunk a vágással változtatni, maximum a hangokkal vagy zenével módosíthatjuk. Ráadásul én nem használok aláfestő zenét, mert valahogy mindig úgy érzem, hogy leesik a jelenetről, felesleges túlmagyarázás. Ha zenére van szükség, az a jeleneten belül szólal meg.

• *Tartasz tőle, hogy az emberi figyelem rövidülésével a kontemplatív filmek elveszítik azt a kevés nézőjüket is?*

Tudom, hogy ez ellene megy a forgalmazói stratégiának, de nekem sokkal többet jelent, ha kevés embernek kiemelkedő élményt nyújt a film, mint ha sok ember azt mondja rá, hogy „ez is jó volt”. Én amúgy se azt gondolom, hogy az a jó film, amin végig izgulok, hanem az, ami beleég az emlékezetembe, és utána tovább gondolkodom rajta. Ami egy addig nem látott perspektíváját vagy mélységét mutatja meg egy dolognak.

• *Nem kötnél kompromisszumot azért, hogy a mai világban könnyebben nézhető filmet csinálj?*

Egy film hossza mindig nagy kérdés. Az *Éden* esetében kezdettől tudtam, hogy ez egy két és fél órás film lesz, ugyanis két szereplő személyiségfejlődését követjük végig ebben a kontemplatív stílusban. Voltak olyanok, akik szerették volna, ha kétórás filmet csinálhatnánk belőle, de az nem

ugyanazt jelentené, mint ez a mostani film. Ezeket a hosszú beállítási filmeket nem lehet

nagyon másképp összevágni, a jelenetek sorrendjén lehet főként változtatni, viszont ugyanúgy hosszúnak érezné az a néző, aki a két és fél órán is unatkozik, mert nem a film játékidejét, hanem a jelenetek belső ritmusát érzi lassúnak. Ha a vágás során a film elveszti a kontemplatív stílusát, azaz túl rövidre vágjuk a jeleneteket, akkor egyszerűen csak rossz lesz, mivel nem úgy lett felvéve, és más a jelenetek belső dramaturgiája is. Ha könnyebben nézhető filmeket akarnék csinálni, akkor hagyományos dramaturgiájú filmeket forgatnék. Az *Éden*nél pont annyi kompromisszumot kötöttünk, amivel még elégedett vagyok. Ebben a pillanatban ezt tartom intellektuálisan a legizgalmasabb filmemnek a téma és a megvalósítás komplexitása miatt. A *Friss levegő* egy anya és a lánya története volt, a *Pál Adrienn* már sokkal parabolisztikusabb, az *Éden* pedig egy nagy metafora, és filozofikusabb kérdésekkel foglalkozik. Manapság ez közelebb áll az ízlésemhez.

• *Tavaly megalakult a Magyar Játékfilmrendezők Egyesülete, amely téged választott meg elnöknek. Miért éreztétek szükségét egy érdekvédelmi egyesület létrehozásának?*

A vágókkal, a hangmérnökökkel vagy az operatőrökkel szemben a rendezőknek nem volt érdekképviselete. A tévés rendezőknek, a dokumentumfilmesek-

Éden

(Lana Barić)

nek, vagy az animációsoknak teljesen mások a problémáik, mint nekünk, így mi csak a játékfilmrendezők problémáira koncentrálnak, és ez is rengeteg munkát jelent. Fontos, hogy elindult egy kommunikáció, segítjük egymást. Pontokba szedtük az elképzeléseinket arról, hogyan működhetne jobban a magyar filmgyártási rendszer, összeállítottunk például egy új szerződésmintát a rendezőknek. Az eddigi szerződések részletesen meghatározták, hogy mi egy rendező kötelessége, de kevés dolgot tartalmaztak arra vonatkozóan, hogy a rendező mit várhat el a munkatársaitól. A rendezők sokszor kiszolgáltatott helyzetben vannak anyagilag is. Látszólag nem kapnak rossz pénzt egy filmért, de ha azt nézzük, hogy sokéves munkájuk van benne, akkor a többség a töredékért dolgozik annak, mint például egy világosító. Az is kérdéses, hogy az adófizetők pénzéből finanszírozott filmek esetében hogyan oszlanak meg a bevételek. Miért csak pár százalék jár a bevételből a rendezőnek, aki több évet dolgozott egy szerzői filmen? Romániában például a teljes bevétel a filmalaphoz kerül vissza, és új filmek finanszírozására fordítják.

• *Mennyire vagytok bizakodóak a Filmintézet felállításával kapcsolatban?*

Azt reméljük, hogy megmarad a magyar film sokszínűsége, és a jövőben is mindenféle film elkészülhet: a tévéfilmek és sorozatok mellett sokféle szerzői film is. •